

ביאורים

הרמב"ם מתמודד עם מחשבה עממית, שמתארת את המשיח כ'בעל מופתים'. המחשבה הזו היא חלק מתפיסה כוללת, שסדר החיים הטבעי שפועל על פי חוקיות קבועה הוא בדרגה נמוכה. כביכול, האידיאל הוא מציאות שמתנהלת על פי ניסים וחריגה מחוקי הטבע. על פי התפיסה הזו, ברור שהציפייה למציאות השלמה והמתקנת בעתיד, חייבת להיות ציפייה לניסים. הרמב"ם שולל את הדעה הזו מכל וכל כשהוא מרגיל אותנו להבין שעולם הטבע נעשה ברצון ה' ולא בכדי. הנסים שנעשו במהלך ההיסטוריה נועדו לשרת מטרה חד פעמית, ולא לציין אידיאל שיש לשאוף אליו. בהתאם להבנה הזו, המשיח הוא לא דמות יוצאת דופן בעלת כוחות על, אלא יהודי השלם בכל כוחות נפשו. הוא שילוב של גדלות בתורה ויראת שמים, עם יכולת מנהיגות צבאית ופוליטית. הוא מלך מוכשר ומצליח, שלא נותן למעמד ולכוח להשחית ולהשתרר. הוא צדיק וקדוש, שהרוחניות אינה מחלישה את האישיות שלו אלא מעצימה אותה. המשיח הוא מזרעו של דוד, לא רק בתורשה הגנטית אלא בעיקר בתכונות ובהתנהגות. בדברים הללו הרמב"ם סייע בידינו להתמודד במשך ההיסטוריה עם מקרים שבהם החליטו להכתיר אדם מסוים כמשיח, וליחס לו כוחות מיוחדים או סמכות ומרות שמחייבים אנשים אחרים. לעתים נדמה היה שהצד התורני והרוחני קיים, והצדדים המדיני, הצבאי והמעשי חסרים, ולעתים זה היה להפך. ניסיונות הנפל הללו הולידו מורק וייאוש בלבבות, לאחר שהתברר כישלונם. הרמב"ם נתן לנו כלים כדי למנוע אותם מראש.

הרחבות

• עניין המופתים בכתבי הרמב"ם

אֵל יַעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ שֶׁהַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים. במקומות נוספים מצאנו שהרמב"ם ממעט בערכם של המופתים:

לגבי האמונה במשה רבנו כתב הרמב"ם "משה רבנו לא האמינו בו ישראל מפני האותות שעשה, שהאמין על פי האותות יש בלבו דופי שאפשר שיעשה האות בלש וכשוף... ובמה האמינו בו במעמד הר סיני שעניינו ראו ולא זר ואזנינו שמעו ולא אחר" [יסודי התורה ח, א]. כך גם לגבי שאר הנביאים "כל נביא שיעמוד לנו ויאמר שה' שלחו אינו צריך לעשות אות כאחד מאותות משה רבנו או כאותות אליהו ואלישע שיש בהם שינוי מנהגו של עולם, אלא האות שלו שיאמר דברים העתידים להיות בעולם ויאמנו דבריו" [יסודי התורה י, א] והמכנה המשותף לכולם הוא שאין ערך למופתים, ואם הם נעשים זה רק במקרה שיש צורך בעשייתם.

הסיבה לכך היא שהמופת מחייב שינוי של הטבע, וזה, כביכול, מחייב את השתנות רצון ה' בבריאת הטבע כמו שהוא. אך לשיטת הרמב"ם [פירוש המשנה לאבות ה, ו], אין שינוי אצל ד', ועל כן מוכרחים לומר שלא ראוי שיהיו ניסים חוץ ממקרים מסוימים שהוכנו לכך מראש בבריאת העולם, שברגע מסוים הטבע ישתנה. על מקרים אלו דיברו חז"ל במסכת אבות [ה, ו]: "עשרה דברים נבראו בערב שבת בין השמשות".

• התאמתו של בר כוכבא להיות משיח

וְלֹא שָׂאֵלוּ מִמֶּנּוּ חֻכָּמִים לֹא אוֹת וְלֹא מוֹפֵת. מבואר ברמב"ם שכן כוזבא (בר כוכבא) היה בחזקת משיח בעיני ר' עקיבא למרות שלא עשה מופתים.

הראב"ד כאן חולק בזה על הרמב"ם: "והלא בן כוזבא היה אומר: אנא מלכא משיחא ושלחו חכמים לבדוק אחריי אי מורח ודאין [פוסק הלכה על פי חוש הריח שלו, כמו שכתוב על המשיח "והריחו בירתה ה'"] או לא, וכיון דלא עביד הכי קטלוהו [כיוון שלא עשה כך, הרגוהו]".

הרדב"ז מסביר את מחלוקתם: "אין ספק שהיה מחלוקת בין החכמים... ואפילו אחר ששלחו חכמים אם מורח ודאין או לא, לא חזר בו ר' עקיבא שמא לא בא לפניו דין שיהיה צריך לדון ע"י הריחו... ומה שנראה מדברי הראב"ד שחכמים הרגוהו... כלומר רפו ידיהם ממנו ובאו גויים והרגוהו".

להצלחת תמור בת רחל הי"ו

הצלחת המשיח
או כשלונו

ג, אֵל יַעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ שֶׁהַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים*, וּמִחֲדָשׁ דְּבָרִים בְּעוֹלָם, אוֹ מַחִיָּה מוֹתִים, וְכִיּוֹצֵא בְּדָבָרִים אֵלּוּ שֶׁהִטְפִּישׁ אֲמָרִים. אֵין הַדָּבָר כֵּן, שֶׁהָרִי רַבִּי עֲקִיבָה חָכֵם גָּדוֹל מִחֲכָמֵי מִשְׁנֵה הֵיחָ, וְהוּא הֵיחָ נוֹשֵׂא כְּלָיוֹ שֶׁלְכּוֹזָבָא הַמֶּלֶךְ, וְהוּא הֵיחָ אֲמָר עָלָיו שֶׁהוּא הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ, וְדָמָה הוּא וְכָל חֲכָמֵי דוֹרוֹ שֶׁהוּא הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ, עַד שֶׁנִּהְרָג בְּעוֹנוֹתָיו; כִּיּוֹן שֶׁנִּהְרָג - נֹדַע שֶׁאִינוֹ מָשִׁיחַ. וְלֹא שָׂאֵלוּ מִמֶּנּוּ חֻכָּמִים לֹא אוֹת וְלֹא מוֹפֵת*.

ג, וְעַקֵּר הַדָּבָרִים כִּכָּה הֵן: שֶׁהַתּוֹרָה הַזֹּאת - אֵין חֻקִּיהָ וּמִשְׁפָּטֶיהָ מִשְׁתַּנִּים לְעוֹלָם וּלְעוֹלָמֵי עוֹלָמִים*, וְאֵין מוֹסִיפִין עָלֶיהָ וְלֹא גוֹרְעִין מִהֶן. וְכָל הַמוֹסִיף אוֹ גֹרֵעַ, אוֹ שֶׁגָּלָה פְּנִים בַּתּוֹרָה* וְהוֹצִיא הַדָּבָרִים שֶׁלְמַצּוֹת מִפְּשׁוֹטָן - הָרִי זֶה בּוֹדֵאי רִשָּׁע וְאֶפִיקוֹרוֹס*.

ד, וְאֵם יַעֲמֵד מֶלֶךְ מִבֵּית דָּוִד, הוֹגֵה בַּתּוֹרָה וְעוֹסֵק בְּמַצּוֹת כְּדוֹד אָבִיו, כְּפִי תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָּב וְשֶׁבִּעַל פֶּה, וְיִכְף כָּל יִשְׂרָאֵל לִלְךָ בָּהּ וּלְחַזֵּק בְּדָקָה*, וְלַחֵם מִלְחָמוֹת יי* - הָרִי זֶה בַּחֲזָקָתָהּ שֶׁהוּא מָשִׁיחַ. אֵם עֲשֵׂה וְהַצְלִיחַ, וְנִצַּח כָּל הָאֲמוֹת שֶׁסָּבִיבֵי, וּבָנָה מִקְדָּשׁ בְּמִקוֹמוֹ וְקִבֵּץ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל - הָרִי זֶה מָשִׁיחַ בּוֹדֵאי.

ד, וְאֵם לֹא הַצְלִיחַ עַד כָּהֵן, אוֹ נִהְרָג - בִּידוּעַ שֶׁאִינוֹ זֶה שֶׁהִבְטִיחָה עָלָיו תּוֹרָה, וְהָרִי הוּא כְּכָל מוֹלְכֵי בֵּית דָּוִד הַשְּׁלָמִים הַכְּשָׁרִים* שֶׁמָּתוּ. וְלֹא הֶעֱמִידוּ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶלָּא לְנִסּוֹת בּוֹ רַבִּים*, שֶׁנֶּאֱמָר: "וְמִן הַמַּשְׁכִּילִים יִפְשְׁלוּ לְצָרוֹף בָּהֶם וּלְבָרֵר וּלְלַבֵּן* עַד עַת קֵץ, כִּי עוֹד לְמוֹעֵד*" (דניאל יא, לה).

אותות ומופתים - מעשים היוצאים מגדר הטבע, נסים (דעת מקרא שמות ז, א). **נושא כָּלִיו** - תנומוכו ועוזורו בהנהגת המרד (ק). **שֶׁלְכּוֹזָבָא הַמֶּלֶךְ** - המכונה בר כוכבא, מנהיג המרד ברומאים כשבעים שנה לאחר חורבן בית המקדש השני, שמלך שלוש שנים עד כישלון המרד ברומאים, "ונלכדה עיר גדולה, ובית תור היה שמה [קרויה גם ביתר], והיו בה אלפים ורבעות מישראל, והיה להם מלך גדול, ודימו כל ישראל וגדולי החכמים שהוא המלך המשיח, ונפל ביד גויים, ונהרגו כולם, והייתה צרה גדולה כמו חורבן המקדש" (תעניות ה, א). **וְכָל חֲכָמֵי דוֹרוֹ** - הגדולים והחשובים בהם (שם). והעיר ק' שכן שימוש השפה, שמילת 'כל' משמעה 'רוב'. **וְעַקֵּר הַדָּבָרִים כִּכָּה הֵן** - לזיהוי המשיח. **שֶׁהַתּוֹרָה הַזֹּאת אֵין חֻקִּיהָ וּמִשְׁפָּטֶיהָ מִשְׁתַּנִּים לְעוֹלָם וּלְעוֹלָמֵי עוֹלָמִים** - אך עשויים להשתנות כהוראת שעה (יסודי התורה ט, א-ג; רוצח ב, ד; סנהדרין יח, ג; כד, ד; ממרים ב, ד). וההלכה נאמרה נגד משיחי השקר למיניהם. **שֶׁגָּלָה פְּנִים בַּתּוֹרָה** - הוציא את הדברים מפשוטם, ומפרש את מצוות התורה כמשל, עד שעושה עברות בגאווה. "שהעושה עברות ביד רמה כיהויקים, בין שעשה קלות בין שעשה חמורות, אין לו חלק לעולם הבא. וזה הוא הנקרא 'מגלה פנים בתורה', מפני שהעז מצחו וגילה פניו, ולא בוש מדברי תורה" (תשובה ג, א). **אֶפִיקוֹרוֹס** - באופן כללי מי שכוּפֵר בנבואה ובהשגחת ה', וכאן נראה שמשמעו "המכחיש נבואתו של משה רבנו" (תשובה ג, ח). **וּלְחַזֵּק בְּדָקָה** - לחזק את פרצות התורה: "ילמד כל העם ויורה אותן דרך ה', ויבואו כל הגויים לשמענו, שנאמר: 'והיה באחרית הימים נכון יהיה הר בית ה' בראש ההרים'" (תשובה ט, ב). **מִלְחָמוֹת יי** - מלחמות ישראל עם אויביהם (לעיל ד, טו). העולה מהלכות אלה הוא שהמבחן לזיהוי של המשיח אינו בעשיית אותות ומופתים, כפי שהתיימרו לעשות משיחי שקר במהלך הדורות (עין אגרת תימן, מהדורת שילת, עמ' קט-קטב), אלא המבחן בשני תנאים: נאמנות מלאה לתורה והצלחה מעשית, שעלה בידו למלוך בפועל על ממלכה יהודית. ורק מי שעומד בשני התנאים הללו, הוא בחזקת משיח. ואם עלה בידו לבסס את ממלכתו ולהגשים את כל הייעודים המובטחים לנו, הקמת המקדש וקִיבוץ הגלויות, הרי הוא המשיח בוודאי. **לֹא הַצְלִיחַ עַד כָּהֵן וכו'** - שלא הצליח עד כדי כך, אלא רק הצלחה חלקית. או שנהרג ונכשל בניסיונו. **הַשְּׁלָמִים הַכְּשָׁרִים** - ולא נחשוב אותו רשע, משום שניסה להביא את הגאולה (ק). **אֶלָּא לְנִסּוֹת בּוֹ רַבִּים** - על פי רבנו (מו"ג, ב, ד), משמעות הניסיון אינה שידע ה' מי הגון, אלא לפרסם ולהעמיד על נס (שמשמעו דגל) את המעשים והמחשבות הראויים על ידי דמויות מופת שראוי ללכת בעקבותיהן. **לְצָרוֹף בָּהֶם וּלְבָרֵר וּלְלַבֵּן** - לזקק ולהוציא מבין המשכילים את הפגומים, כדי שישארו רק ההגונים. **כִּי עוֹד לְמוֹעֵד** - נותר זמן עד המועד.